

Література

1. Про вищу освіту : Закон України від 17.01.2002 р. № 2984-III // Збірник основних нормативних актів про вищу освіту, наукову діяльність, підготовку та атестацію наукових кадрів (станом на 01.02.2003 р.). – Х. : Гриф, 2003. – С. 37–95.
2. Арановская Н. Подготовка специалиста как социокультурная проблема / Н. Арановская // Высшее образование в России. – 2002. – № 4. – С. 115–119.
3. Демінський О.Ц. Дидактичні основи оптимізації спортивного тренування / О.Ц. Демінський ; Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України, Донецький держ. ін-т здоров'я, фізичного виховання і спорту. – К. : Вища школа, 2001. – 238 с.
4. Карпюк Р.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика : монографія / Р.П. Карпюк. – Луцьк : ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2008. – 504 с.
5. Матушанский Г. Подготовка преподавателя высшей школы в условиях её модернизации / Г. Матушанский, Г. Завада // Высшее образование в России. – 2008. – № 3. – С. 27–32.
6. Осадчук О.Л. Регулятивная компетенция как результат профессиональной подготовки педагога / О.Л. Осадчук // Вестник ТГПУ. – 2009. – Вып. 1 (79) – С. 40–43.
7. Сальников Н. Реформирование высшей школы: концепция новой образовательной модели / Н. Сальников, С. Бурухин // Высшее образование в России. – 2008. – № 2. – С. 3–12.
8. Шершньова В. Педагогическая модель развития компетентности выпускника вуза / В. Шершньова, О. Перехожева // Высшее образование в России. – 2008. – № 1. – С. 152–153.
9. Черноштан А.Г. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичного виховання на основі модульно-рейтингової технології : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / А.Г. Черноштан. – Луганськ, 2002. – 20 с.
10. Шиян Б.М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Б.М. Шиян ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 1997. – 50 с.

СКІРКО Р.Л.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

Підготовка майбутніх психологів до професійної діяльності передбачає формування компетентності в галузі вивчення індивідуальності і соціальної природи людини, особливостей соціальних груп та індивідів у конкретних обставинах суспільного життя; засвоєння методів впливів, вияву їхніх можливостей у міжособистісному спілкуванні; надання безпосередньої допомоги конкретній людині чи групі людей у розв'язанні їхніх психологічних і соціально-психологічних проблем. З метою виявлення організаційно-педагогічних умов, що найбільше сприяють ефективності формування соціальної компетентності майбутніх психологів, був проведений формувальний експеримент.

У довідковій літературі надаються різні тлумачення поняття “умова”, які мають багато спільного. Так, у “Філософському енциклопедичному словнику” зазначено: “умова – філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять з можливості в дійсність” [6, с. 482].

Науковці спеціально визначають термін “педагогічна умова” як певну обставину чи обстановку, яка впливає (прискорює чи гальмує) на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [3, с. 97].

А.М. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, П.І. Підкасистий під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому поділяють їх на: а) зовнішні: позитивні відносини викладача і студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат то-

що; б) внутрішні (індивідуальні): індивідуальні властивості студентів (стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо) [5].

Педагогічними умовами вважають обставини, що сприяють розвитку чи гальмуванню навчально-виховного процесу, їх визначають як комплекс засобів, наявних у навчального закладу для ефективного здійснення навчально-виховного процесу. На думку О. Бражнич, педагогічні умови є сукупністю об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети [1].

Організаційно-педагогічні умови є різновидом педагогічних умов, які залежать від особливостей організації навчально-виховного процесу. Б.Г. Чижевський вказує, що організаційно-педагогічні умови відображають “функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах” [7, с. 82].

Механізми педагогічної організації, які покладено в основу забезпечення організаційно-педагогічних умов, охоплюють усі рівні й сфери взаємодії між викладачами, студентами та іншими суб'єктами освітнього процесу, виконують інтегральну функцію й забезпечують взаємозв'язки з громадськими об'єднаннями та іншими соціальними структурами. Ці механізми створюють передумови участі студентів у суспільних відносинах через засвоєння ідей, вимог, норм і цінностей, що панують в освітньому закладі.

Мета статті – розкрити організаційно-педагогічні умови, що найбільшою мірою сприяють ефективності формування соціальної компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки.

До організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності ми відносимо ті умови, які цілеспрямовано створюються в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу з метою забезпечення ефективності розвитку виокремлених компонентів соціальної компетентності: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, поведінкового. До них належать умови організації взаємодії в системах “студент – студент”, “студент – студентський колектив”, “студент – викладач”, “студент – професія”, “студент – громадська організація”. Загальною умовою, що сприяє розвитку основних компонентів соціальної компетентності, є реалізація моделі формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у педагогічному процесі вищого навчального закладу, яка буде включати: підготовку викладачів, проведення тренінгів різних сторін соціальної компетентності, упровадження спецкурсів і застосування діагностичного інструментарію для забезпечення контролю за розвитком цього процесу та подальшої його корекції.

Забезпечення такої умови, як реалізація дослідної моделі формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у педагогічному процесі вищого навчального закладу, передбачала, по-перше, відповідну підготовку викладачів. Для цього було розроблено програму та спеціально організовано заняття постійно діючого науково-методичного семінару “Формування соціальної компетентності майбутніх психологів в діяльності педагога вищої школи”, метою якого є підвищення майстерності викладачів у здійсненні комплексу впливів на різноманітні компоненти соціальної компетентності студентів. Необхідним виявився аналіз навчальних планів і програм гуманітарних дисциплін та позааудиторної роботи з

метою посилення їх соціальної спрямованості; ознайомлення з технологією формування соціальної компетентності, удосконалення володіння викладачами методами, організаційними груповими формами роботи зі студентами, які впливають на формування соціальної компетентності майбутніх фахівців. У результаті проведення науково-практичних семінарів з викладачами психологічного факультету, як показали результати проведеного анкетування, зросла їх самооцінка готовності до формування соціальної компетентності майбутніх психологів. Низького рівня цієї готовності не виявлено. Середній рівень відзначили 45% респондентів, високий – 55% викладачів вищої школи. У навчальній та позанавчальній роботі з майбутніми психологами було організовано педагогічний супровід як форму партнерської взаємодії на засадах глибокого розуміння особистості, в якій створюються умови для реалізації її здібностей, задоволення й розвитку потреб, досягнення бажаного успіху. Потребу в організації такого виду діяльності гостро відчували в процесі проведення тренінгів, коли студенти виявляли свої сильні емоції, розгубленість і невміння впоратися із ситуацією.

У ході експериментальної роботи викладачі, які здійснювали такий супровід, забезпечували стійку гуманістичну, ціннісно спрямовану взаємодію, під час якої узгоджувались смисли діяльності й створювались умови для формування особистісної позиції студентів. Змістом такого супроводу стали допомога та підтримка студента у процесі опанування знаннями, вміннями, досвідом і цінностями, які є основою соціальної компетентності, у подоланні проблем, що виникають у процесі конструктивної соціалізації особистості. Педагогічний супровід формування соціальної компетентності як форма партнерської взаємодії викладача й студента сприяє самопізнанню, самостворенню, саморозвитку, самореалізації соціальних потреб, здібностей майбутніх психологів; дає змогу підвищити ефективність їх соціальних і професійних дій.

Педагогічний супровід здійснювався шляхом консультування (індивідуального, групового), аналізу й подолання навчальних і соціальних проблем із застосуванням морально-етичних критеріїв, формування настанови на розуміння оточуючих. Педагогічний супровід спирався на організацію колективної рефлексії як групової дослідної діяльності в пошуку узгоджених рішень особистісно значущих соціальних проблем як актуальних зон розвитку власної життєздатності.

З метою забезпечення умов для формування соціальної компетентності майбутніх психологів було організовано роботу студентського клубу який, за вибором студентів, дістав назву “Соціальний успіх”. На основі створеної мотиваційної та когнітивної основи соціальної компетентності організовано специфічну діяльність, яка дала змогу поглибити самопізнання, спрямувати роботу із самовдосконалення студентів, відпрацювати соціальні вміння й навички, розширити соціальний досвід, вплинути на ціннісну сферу особистості шляхом організації соціально значущих справ.

У таких умовах студенти могли не тільки отримати нову інформацію, обговорити цікаві книги, обмінятися досвідом, попрацювати над собою, а й відпочити, отримати задоволення від спілкування один з іншим, ігрових вправ, захопливих домашніх завдань, реалізувати творчі здібності. Діяльність клубу була спланована і проведена за такими напрямками: пізнавальна, комунікативна, рефлексивна, соціально значуща, творча, гедоністична, рекреаційна, діяльність із

самовдосконалення. Планування занять клубу відбувалось за активної участі студентів, яким було запропоновано перше заняття присвятити знайомству, встановленню контакту, правил, довірливих стосунків, узагальненню пропозицій щодо перспектив подальшої роботи. На цьому занятті було обрано деякі види діяльності, які становили предмет інтересу його учасників: тренінг формування соціальної компетентності, обмін соціальним досвідом, співпраця з громадськими організаціями, обговорення соціально-психологічних книг і журналів, обмін літературою, дискусії, бесіди, вечори та конкурси тощо.

У роботі клубу широко застосовувалися методи аналізу процесів, які виникали під час студентської взаємодії в клубі, активно-пошукові методи для формування дослідницького ставлення до соціальних проблем; тренінгові вправи для розвитку соціальних умінь, методи рефлексивного аналізу соціальних ситуацій та прийняття відповідних рішень, методи групової дискусії при обговоренні конкретно заданих ситуацій соціального й соціально-психологічного характеру.

На засіданнях клубу використовувалися такі форми дискусій, як: “круглий стіл” (дискусія, в якій на рівних відбувається обмін думками), панельна дискусія (спочатку студенти обговорюють проблему в підгрупі, після чого позиція висловлюється в групі); симпозіум (після повідомлень студентів відбувається обмін думками); дебати (створюється команда доповідачів та опонентів, що представляють протилежні позиції й різні варіанти розв’язання проблеми).

Вибір тренінгової форми роботи був дуже важливим з погляду його відповідності меті формування соціальної компетентності. Загальновідомим є той факт, що тренінг є різновидом навчання шляхом безпосереднього проживання та усвідомлення досвіду, який виникає в міжособистісній взаємодії. Соціально-психологічний тренінг, у свою чергу, є активним навчанням шляхом набуття життєвого досвіду, який моделюється в груповій взаємодії людей. Як активний метод підготовки, тренінг дає змогу забезпечити плавний перехід від пізнавальної діяльності до професійної.

Тренінг формування соціальної компетентності був розроблений для майбутніх психологів і впроваджений у практику роботи клубу. Він дав можливість здійснювати формування комунікативних, перцептивних, експресивних, прогностичних, соціально-аналітичних, соціально-регулятивних умінь; навичок соціальної взаємодії в типових і складних ситуаціях; рефлексію адаптаційного, організаційного, самоактуалізаційного, комунікативного, соціально-професійного досвіду. Під час організації занять передбачено вирішення таких завдань, як: активізація процесу самопізнання й саморозвитку студентами власної соціальної компетентності, мотивів і цінностей, знань та вмінь, навичок і досвіду соціальної діяльності; підвищення усвідомлення студентами особливостей власних соціальних ролей, стереотипів поведінки. На заняттях клубу обговорювались новини із сайтів громадських організацій, пропозиції щодо участі в проектах та акціях, які ними організуються. У результаті студенти ставали не тільки учасниками акцій, а й організаторами проектів.

Наступним кроком стало впровадження розробленого спецкурсу “Соціальна компетентність практичного психолога як чинник розвитку його професіоналізму” в практику аудиторної роботи з майбутніми психологами в процесі професійної підготовки у ВНЗ. Запропонований спецкурс було розраховано на 20 годин. Програма спецкурсу входить до змістового компонента дослідної моделі й технології формування соціальної компетентності майбутнього спеціаліс-

та. Викладання спецкурсу дало змогу створити умови для засвоєння студентами соціальних знань і вмінь, соціально компетентної поведінки відповідно до розробленої програми, що розкривала зміст лекційних і практичних занять.

Істотний вплив на формування соціальної компетентності справляють соціально значущі проекти громадянської та соціально-професійної спрямованості. Вони поєднують дозвілєву й навчальну діяльність, створюють умови для вияву соціальної активності, соціальної позиції, відпрацювання соціальних вмінь. Один із проектів соціально-професійної спрямованості організований у співпраці з громадською організацією “Діти Запоріжжя” з метою надання допомоги майбутнім випускникам інтернатів.

Сприяння співпраці студентів з громадськими організаціями давало змогу виконати багато завдань, безпосередньо пов’язаних із розвитком соціальної компетентності: залучення студентів до активної участі в суспільному житті України; створення умов для спілкування студентів з молоддю з інших міст України на підставі спільних соціально значущих інтересів; організація суспільно значущого дозвілля молоді, яке сприяє інтеріоризації загальнодержавних та загальнолюдських, духовних і культурних цінностей; сприяння розвитку соціальних інтересів студентів, залучення їх до реалізації наукових освітніх програм, творчого саморозвитку особистості; збагачення досвіду теплих стосунків щирої турботи.

Таким чином, урізноманітнення форм навчальної, позанавчальної соціально спрямованої діяльності виявилось умовою продуктивного впливу на формування соціальної компетентності студентів, їх соціальної активності й відповідальності зокрема. Клубна форма роботи дала змогу задовольнити потреби студентів у проведенні дозвілля та спрямувати його в соціальну площину. Тому, на нашу думку, змістовно організована соціально значуща позанавчальна діяльність має значні педагогічні можливості щодо формування соціальної компетентності в майбутніх психологів.

Висновки. Отже, організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності майбутніх психологів – це сукупність дій та взаємодій, яка забезпечує внесення прогресивних змін у цілісне функціонування їхньої професійної підготовки з урахуванням конкретної соціальної ситуації й дає змогу підвищити рівень сформованості означеної компетентності студентів. Загальною умовою, що сприяє розвитку всіх компонентів соціальної компетентності, є реалізація системи роботи з формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у педагогічному процесі вищого навчального закладу, яка включає: підготовку викладачів, проведення тренінгів різних сторін соціальної компетентності, упровадження спецкурсів та застосування діагностичного інструментарію для забезпечення контролю за розвитком цього процесу й подальшої його корекції.

Література

1. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук / О.Г. Бражнич. – Кривий Ріг, 2001. – 238 с.
2. Дубов С.И. Развитие коммуникативно-управленческой компетентности руководителей в условиях тренингового взаимодействия : автореф. дис. ... канд. псих. наук / С.И. Дубов. – М., 2003. – 17 с.
3. Краткий психологический словарь / [сост. Л.А. Карпенко ; под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского]. – Ростов н/Д : Феникс, 1998. – 512 с.
4. Мельниченко В.В. Організаційно-педагогічні умови управління професійно-технічним училищем сільськогосподарського профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В.В. Мельниченко ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2001. – 284 с.
5. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. / [А.М. Алексюк, А.А. Аюрян, П.І. Підкасистий, В.А. Козаков та ін.]. – К. : ІСДО, 1993. – 336 с.

6. Философский энциклопедический словарь / [гл. редакция : Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов]. – М. : Сов. энцикл., 1983. – 840 с.

7. Чижевський Б.Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні / Б.Г. Чижевський. – К. : Інститут педагогіки АПН України, 1996. – 249 с.

СТАДНІЧЕНКО Н.В.

ВПЛИВ МИСТЕЦТВА ТЕАТРУ НА КУЛЬТУРНЕ ТА СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДІ

*Якщо ти хочеш насолоджуватися мистецтвом –
то ти повинен бути художньо освіченою людиною.*
К. Маркс

Складовою формування особистості є розвиток її естетичної культури, виховання почуттів, ідеалів, естетичного ставлення до навколишнього світу. Естетична культура впливає на збагачення духовності, на закладання моральних засад, що є особливо актуальним для нашого часу. Естетичне сприйняття дійсності залежить від рівня обдарованості індивідуума, від психологічних і життєвих установок, від прагнення до самовдосконалення. Сприйняття естетичних об'єктів, тобто творів мистецтва, є суто індивідуальним процесом, і тут велике значення має емоційна відкритість суб'єкта, бажання знайти відповіді на життєво важливі питання. Мистецтво сприяє налагодженню морально-етичних відносин у соціумі, пробудженню творчої активності та стимулює прагнення до самовизначення. Тому, на наш погляд, назріла гостра необхідність в активізації використання творів мистецтва для формування особистості.

Сучасна педагогіка розглядає театральне мистецтво як один з допоміжних засобів впливу на особистість, на формування естетичних і морально-етичних установок молодшого школяра, підлітка, студента. Театральне мистецтво, впливаючи на емоційно-чуттєву сферу кожного індивідуума, впливає загалом на суспільство, формуючи рівень загальної культури, художнього смаку, а також диктує ідейні та морально-етичні норми співжиття в соціумі. Про це писали В. Андрущенко, Г. Бояджієв, З. Корогодський, Л. Курбас.

Мета статті полягає в аналізі та визначенні впливу мистецтва на культурне та соціальне становлення молоді.

Прагнення до мистецтва, прагнення до естетичної насолоди є для людини природним, а значить, необхідним. Коли людина бажає розвивати свою схильність до творчості, збагачувати свій духовний світ нескінченною кількістю вражень, які відкриває мистецтво, то радість її буття багаторазово зростає.

Театр розвивається не лише завдяки щоразу новій генерації обдарованих людей, творців, які протягом багатьох століть збагачували його, робили цікавим для загалу на кожному етапі суспільної еволюції. Незмінна популярність театру пов'язана ще й з тим, що є мільйони любителів мистецтва, для кого театр є невід'ємною частиною життя, які не лише самі прагнуть отримати насолоду від спілкування з мистецтвом, а й поділитися враженнями з друзями, знайомими, таким чином залучаючи їх до його чарівного світу. Для справжнього любителя та знавця театру він нескінченно щедрий на враження, на відкриття, на емоційні потрясіння, на радість від спілкування з високим мистецтвом.

Як і будь-який інший вид мистецтва, театр потрібно навчитися розуміти, сприймати, потрібно навчитися розшифровувати його знаки, символи й уже по-